

СМИСЛОТВІРНИЙ МОТИВ ХУДОЖНЬОГО ПРОЗОВОГО ТЕКСТУ І ПЕРЕКЛАД

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 81'25+81'42

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).109–116

Гриців Н., Левченко О. Смысловітвірний мотив художнього прозового тексту і переклад; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. Теорія мотиву відкрила нові можливості аналізу тексту з позиції смысловітворення й не залишилася поза увагою зарубіжних науковців. Проте в українській науковій традиції продуктивні характеристики цього методу вивчено недостатньо. Пропонована стаття є спробою заповнити цю нішу.

Розвідку присвячено огляду, аналізу й підсумку теоретичних відомостей про смысловітвірний мотив художнього прозового тексту з позиції перекладу. Мовимо про структуровану, методологічну основу розуміння і тлумачення смислу в тексті оригіналу та тексті перекладу, яку частково ілюструємо на прикладі роману Дж. Сондерса “Lincoln in the Bardo” і його українського та німецького перекладів.

Резюмовано роль системно-функційної лінгвістики М. Галідея, з’ясовано контури обопільного системного прирощення смислу тексту до (лейт)мотиву, передусім в аспекті роз’яснення та тлумачення тексту стосовно смысловітвірних патернів.

Окрему увагу приділено концепції перекладу як відтворенню смислу в контексті. Інтерпретація цього смислу полягає в удосконаленні розуміння смислу тексту оригіналу.

Висвітлено основні орієнтири сприйняття (творення, доповнення) смислу та спілкування посередництвом цього смислу. Мережа потенційного смислу тексту оригіналу накладається на смысловітвірний мотив цього тексту й дає змогу збагнути текст як одиницю смислу завдяки теорії мотиву, яка акцентує на розумінні структури та смислів оповідей через пізнання ймовірних художніх світів літератури.

Розгорнуто текстовий аналіз зі структурної організації до методу, що показує, як мова артикулює смисл та в який спосіб перекладач художнього тексту покращує розуміння цього смислу для читача.

Підсумовано, що перекладання – це не (лише) прерогатива мови, а, радше, питання моделювання смысловітвірної мотиву засобами цільової мови посередництвом доступного потенціалу необхідного смислу.

Ключові слова: текст, смисл, мотив, дискурс, тема, перекладознавство, когнітивний підхід, художня семантика.

Постановка проблеми. У річищі посткласичних гуманітарних студій визріває відмітна проблематика, яка стосується, так би мовити, «методу автентифікації смислу» (method to authenticate meaning) [Dreyfus 2011, с. 212]. Основна теза цього методу постулює ідею, що «завдання митця полягає не в генеруванні смислу, а радше у культивуванні (плеканні) в собі вміння вникати у смисли, які вже там [в тексті] є» [Dreyfus 2011, с. 209].¹ Ця теза може аргументовано слугувати перекладачам художньої літератури робочим кредо, адже в цьому й полягає першочергове завдання перекладача: (роз)пізнати смисл(и) тексту оригіналу (далі – ТО), з’ясувати смысловітвірні мережеві зв’язки, сформулювати інтерпретативно схожі смислові мережеві зв’язки в тексті перекладу (далі – ТП).

Мета статті полягає в аналізі класичних і посткласичних гуманітарних студій задля з’ясування проблематики смысловітвірних мотивів у художньому перекладі. **Завдання** – унаочнити та пояснити мотиви, завдяки яким змодельовано смысловітвірний потенціал ТО і ТП. Доказову базу розпрацьовано на основі роману Дж. Сондерса «Лінкольн у Бардо» [Saunders 2017; Сондерс 2019; Saunders 2018].

Методи та методика дослідження вписується

в наукову парадигму когнітивного перекладознавства, яке синтезує цілісну й логічно-структуровану систему чинників, які визначатимуть діяльнісне поле смислетворця (автора та перекладача) та етапи перекладознавчого прочитання ціннісно маркованої інформації (повідомлення). Когнітивні перекладознавчі дослідження (Cognitive Translation Studies) як узагальнювальне поняття використовують на позначення дослідницької традиції в галузі перекладознавства, що зосереджується на поясненні когнітивних підвалин перекладу й інших завдань мовного посередництва [Tepe 2011; Stolze, Stanley & Cercel 2015; Stolze 2011; Stolze 2015].

Смислові мережеві зв’язки ТО прирощуються на мотивах. Проблема систематизації мотивів – складна, проте досі актуальна.

Її вирішення наблизить розуміння структури (structure) і смислу (meaning) художнього тексту.

Заторкуючи питання перекладу в річищі когнітивного перекладознавства, розуміємо *тексти як комунікативні артефакти* з узгодженими (когерентним) наборами усного, письмового та знакового складників природної мови, які поряд із набором інших комунікативних кодів (приміром, шрифт, колір, жести, інтонація тощо), створені для людей, що не є авторами цих текстів, із наміром надати цим текстам загальну (комплексну) комунікативну мету та уніфікований всеохопний смисл, – цей смисл за-

¹ В оригіналі: The task of the craftsman is not to *generate* the meaning, but rather to *cultivate* in himself the skill for *discerning* the meanings that are *already there*.

вжди більший (обширніший, розлогіший), ніж сума значень їхніх частин [Muñoz 2021]. Тексти можуть складатися лише з кількох слів (однак вони зазвичай виходять за межі речення) або ж мати величезні обсяги. Їхня відмінна риса в тім, що вони сприймаються як самостійні й замкнені в собі.

Аналіз досліджень. Вагому нішу в системно-функційній лінгвістиці займає модель М. Галідея [Halliday 1978; Halliday 1994; Halliday & Hasan 1976], яка передбачає, що структурі тексту притаманна своя комунікативна функція. М. Галідей, властиво, ввів поняття смислу (meaning) у текст, а текст розумів як семантичне ціле (semantic whole). Тобто не структура відкриває смисл тексту, а вміст цієї структури визначає семантичну цілість. Регістр (register), який формують три складники – концептуальний (field), міжособистісний (tenor), текстовий (mode)², визначає смисл як метафункційну організацію [Halliday & Matthiessen 2004, с. 601]. Дискурсна семантика тексту реалізовує три метафункції, які облямовують смисл. Відповідно мовимо про: ідейно-концептуальний смисл (ideational meaning), міжособистісний смисл (interpersonal meaning), текстовий смисл (textual meaning). Текст є одиницею смислу, інакше, одиницею у потоці смислів, що під впливом контекстів актуалізовується у конкретному прикладі (висловленні). Ці три метафункції, з увагою до ідейно-концептуального, міжособистісного та значення текстового смислів потребуватимуть новітньої моделі перекладу. Проте така когнітивна перекладацька модель значно ускладнена через пізнавальний процес і концептуалізацію смислу ТО й ТП, тобто відбувається поступ перекладознавчого аналізу з лінгвістики тексту в когнітивістику тексту. Когнітивний підхід покликаний пояснити, як живе мова в ТО і ТП та яку модель дібрати для того, аби пізнати значення цієї мови у ТО і ТП, відповідно при максимальному досягненні когнітивної релевантності та співмірності смислу, поставити між ними, умовно кажучи, знак рівності. Процес перекладу ускладнено наявністю чи відсутністю спільного когнітивного середовища учасників перекладної комунікації.

Метафункції прирощуються на основі лексико-граматичної бази, іншими словами, метафункцію визначає вибір слів та синтаксичних структур [Eggins 2004]. Словом, текстовий аналіз розширено із структурної організації синтаксису, когезії, когерентності до опанування аналізу, що показує, в який спосіб мова артикулює смисл.

Виклад основного матеріалу. Приймаючи семіотичну інтерпретацію систем четвертого порядку як доповнення до когнітивних виявів, К. Матсієсен визначає концепцію перекладу як «*відтворення смислу в контексті*» (recreation of meaning in context). Цей процес передбачає *багатомовний потенціал смислу* (a multilingual meaning potential)

² Концептуальний складник прояснює, про що мовиться і показує ставлення автора до навколишньої дійсності; міжособистісний складник відтворює суспільні відносини між комунікантами; текстовий – відповідає за форму повідомлення та структуру подання інформації (напр. письмове повідомлення).

[Matthiessen 2018] – мовимо про потенціал, який представляє смислові ресурси (meaning-making resources) двох або більше мов, якими має володіти будь-який перекладач. Перекладач тлумачить (інтерпретує) патерни смислів (patterns of meaning) тексту оригіналу в його контексті, роблячи вибір з-поміж потенціалу смислів мови перекладу, і відтворює ці смисли (recreates these meanings), створюючи текст цільовою мовою, вибираючи з цільової мови *потенційний смисл*. Отже, центральним у процесі перекладу є *вибір* (choice, рішення) – вибір з-посеред смислів (choice in meaning). Відтворення смислу в контекстах передбачає вибір, який робиться серед варіантів багатомовного смислового потенціалу перекладача (among options in the translator's multilingual meaning potential).

Одиниця смислу набуває ознак структурності в тексті та загальноприйнятості в трактуванні. Загальний, занурений у суспільно-культурний контекст, смисл стає пізнаним; своєю чергою пізнаний смисл слугує перекладним смислом.

Патерни смислів (послугуючись термінологією К. Матсієсена) оригінального тексту у власному контексті виявляють закономірності мислення (автора), тому їх доречно аналізувати з погляду теорії мотивів, де мотив – це документація ідеї тексту та його смислової організації.

За широким тлумаченням, лейтмотив, лейттема, або *смислотвірний мотив* – це повторювана тема, яку асоціюють із певною ідеєю, місцем чи особою. Лейтмотив має циклічний характер і зв'язує художній твір у когерентне ціле (coherent whole). Лейтмотив дає змогу пов'язати розповідь із наративним середовищем і закріпити тематичні акценти за мовними засобами (словами, фразами, реченнями). Смислотвірний мотив постає прийомом стильової організації серії поєднаних однією темою повідомлень як зв'язної послідовності.

Лейтмотив – конкретний образ, головна тема чи ідея, визначальна інтонація, що пронизує твір або творчість митця, ненастанно згадувана художня деталь, ключова для розкриття задуму митця [Словник літературознавчих термінів]; конкретний образ, часто повторювана деталь, головна тема чи ідея, визначальна інтонація, що пронизує твір або всю творчість письменника [Літературна енциклопедія].

Сучасне трактування лейтмотиву не акцентує на лейтмотиві як переважності чи домінуванні цього мотиву, натомість його тлумачать як помітний мотив або один з мотивів.

Мотив — це важливий помітний елемент або риса, яка зазвичай з'являється в усьому творі. Мотив може стосуватися теми або безпосередньо бути домінуючою чи центральною ідеєю. До мотивів зараховують такі поняття, як *зрада, прощення, відчуження*; мотивом можуть також слугувати певні образи та звуки, такі як *камінь* чи *дзвони*. Завдяки мотивній організації твору визначають стиль митця та виявляють традиційне й нове (привнесене) у цей твір. Мотив дає підставу мовити про стильову домінуючу творчості автора.

Мотиви типологізують за такими параметрами: семантикою, походженням, засобами втілення, традицією, ступенем повторюваності, зв'язком із загальними (літературними) напрямками, течіями, стилями.

Основне призначення мотиву – привернути увагу до теми. Пильний читач занурюється в тему чи повідомлення, пізнавши мотив твору (оповіді).

Часто мотиви розпізнають інтуїтивно.

Письменники використовують мотиви з таких причин: для створення настрою твору (піднесеного й життєрадісного чи похмурого і пригніченого); для створення символіки. Мотив виконує сюжетнотвірну та структуротвірну функції в художньому творі.

Тема має безпосередній стосунок до мотиву і є абстрактним концептом (concept), що лежить в основі всієї оповіді. Своєю чергою, мотив слугує у творі повторюваним елементом, який вказує на цю тему; мотив має повторюватися в тканині тексту (на відміну від, скажімо, символу, який може трапитися в тексті лише один раз).

Тема – основне повідомлення, смисл твору. Тема керує наративом (розповіддю), спонукає персонажів діяти певним чином і надає тексту глибшого смислу. Темі звикло широкі та концептуальні. У класичній літературі теми містять: смертність/безсмертя, любов/зрада, добро/зло. Письменники постмодернізму прагнуть уникнути такої шаблонності й за допомогою відмови від смислу ставлять під сумнів (необхідність) існування художньої теми загалом. Натомість вони прагнуть впровадити теми й жанри, які, згідно з літературним каноном, не є придатними для літератури.

Тематичний лейтмотив ґрунтується на художній моделі, структурованій завдяки лексичним та семантичним повторам. Інколи достатньо два повтори смислових компонентів тексту.

Аломотив (allomotif) – мотив, який трапляється в конкретному мотивемному контексті (motifemic context); інакше, – мотив, що виявляє прицільну мотивему [Dundes 1964]. Приміром, у романі Дж. Сондерса “Lincoln in the Bardo” мотивемний контекст закріплено смисловими одиницями *sickbox, the white stone home, in that previous place, firesound associated with the matterlightblooming phenomenon*.

У наукових термінах на одному ґрунті з теорією тексту Л. Долежел розгортає *теорію мотиву* (motif theory), яка має суттєвий вплив на розуміння структури та смислів оповідей (story) і їхніх сюжетів [Doležel 1976; Doležel 1980; Doležel 1998]. Науковець зміщує акценти у сторону наратології; він стверджує, що теорія наративу (Narrative theory) завжди визнавала, що художнім і нехудожнім наративам притаманна наявність оповіді (story) і простого чи складного ланцюга подій [Doležel 1998, с. 31]. Проте Л. Долежел привносить своє розуміння того, що базовим концептом наратології є не сама story, а наративний світ (narrative world), охарактеризований типологією ймовірних світів (possible worlds). Відповідно, художня семантика (Fictional semantics) не спростовує ідеї, що оповідь (story) є визначальною рисою наративу, проте про-

пагує макроструктурні умови породження story (the macrostructural conditions of story generation): story відбувається і взаємодіє в певних видах ймовірних світів (possible worlds).

Збагнути ці ймовірні світи можна завдяки різним моделям, на думку Л. Долежеля. Різні пізнавальні цілі (cognitive aims) передбачають аналіз різних видів ймовірних світів.

До прикладу, ймовірні світи логічної семантики (logical semantics) вивчають завдяки інструментарію інтерпретивних моделей (interpretive models), які охоплюють необхідні для семантичної інтерпретації ділянки (domain of reference), контрфактичних тверджень (counterfactual statements), модальних формул (modal formulas), контекст наміру (intentional contexts) [Doležel 1998, с. 14].

Ймовірні світи художньої літератури (possible worlds of fiction) – це *артефакти*, створені естетичною діяльністю. Сюди також зараховують творення поезії та музики, міфології та оповідання (storytelling), живопису та ліплення скульптури, театру і танцю, кіно й телебачення.

Ймовірні світи в літературі є особливим видом імовірного світу; це естетичні артефакти, створені, збережені і циклічно занурені (circulating) в середовище художніх текстів. Якщо мовити про художній текст, то ці світи змодельовано системою (природної) мови.

Ймовірні світи логічної семантики аналізують з позиції усвідомлення, що ймовірні світи є завершеними й викінченими структурами. Натомість, художні світи літератури (fictional worlds of literature) – незавершені (incomplete) [Doležel 1998, с. 22]. Серед інших особливостей – розуміння того, що: а) художні світи літератури можуть бути гетерогенними/неоднорідними стосовно макроструктури (heterogeneous in their macrostructure); б) вигадані світи літератури є конструктами текстового поезису (textual poiesis). Із погляду класичних гуманітарних студій поняття поезису (poiesis) розуміють як діяльність чи діяння, завдяки якій у художній текст привносять щось нове, те, чого до цього не існувало [Бехта 2012].

Л. Долежел поділяє мотиви на низку груп: мотиви події (N-event motifs); мотиви дії (Action motifs); інтеракційні мотиви (Interactional motifs); розумові мотиви (Mental motifs) [Doležel 1980, с. 32–43].

Умовна межа між класичним та посткласичним трактуванням лейтмотиву проглядається щодо терміна *мотифема* (motifeme, іноді мотивема) [Prince 2003, с. 55]. Якщо традиційно мотивему тлумачать як а) сталий мотив, властивий багатьом творам, б) тему мотиву, то посткласичні студії вносять суттєву корективу в розуміння мотивеми як функції, породженої та/чи підсиленої мотивом у співвідношенні з дією (action) [там само].

Випрацьовуючи систему принципів аналізу тексту художнього перекладу, відступаємо від узагальненого розуміння лейтмотиву як стрижневого складника сюжету, натомість пов'язуємо смислотвірний мотив із засадничою тематичною лінією твору. Проте він не обов'язково мусить бути цен-

тральним тематичним елементом. Смысловітвірний має стосуватися розвитку подій у творі й повторюватися в межах одного твору. Лейтмотив як смисловий складник твору може перетинатися з іншими лейтмотивами того самого твору, що дає змогу аналізувати лейтмотиви одного тексту.

Із погляду теорії тексту, не ототожнюють смысловітвірний мотив з інтертекстуальністю та не зміщують розуміння (лейт)мотиву щодо фольклору.

Натомість смысловітвірний мотив – це відносно самостійний смисловий компонент ідеї та теми твору, смислової (когнітивної й конвенційної) форми якого можна простежити на композиційному (структурному) мовному рівні.

Одиницею аналізу слугує смысловітвірний елемент, який фіксує один із мотивів тексту (усамітнення, тривоги, страждання, ейфорію, успіх), де реалізується потенціал пізнання смислу.

У цьому досліджуваному творі смысловітвірним елементом слугує складник ізотопної мережі мотиву, пов'язаного з *горем*. Фрагментарно подаємо його аналіз.

Із погляду цілісного розуміння тексту, зосереджуємося на смисловому вимірі (the meaning dimension), зокрема на ізотопній мережі (isotopic web, ланцюжках тематично близьких лексичних елементів) і тематичних мережах (thematic networks). Перевагу надаємо смысловітвірному мотивові відчуження та емоційної дислокації.

В обраному для аналізу романі тематично увиразнено мотив «горя, смутку, туги». Відмітний відчай героїв роману та особисті страждання Авраама Лінкольна, який втратив свого маленького сина Віллі, полонять розум читача. Роману не бракує позитивних емоцій і веселих описів, але ізотопна мережа тем, що керуються горем, становить виклик для перекладачів: він виходить за межі рівня слів і вимагає великих зусиль, щоб вибудувати той самий ланцюжок одиниць смислу, який буде пізнавати читач цього тексту.

У *Таблиці 1* підсумовано вибірку ізотопу для тексту оригіналу і двох текстів перекладу – українською та англійською мовами.

Текст оригіналу	
<pre>corpus: user/nataliia_hrytsiv/lincoln_in_the_bardo subcorpus: - size: 12 query: Query:[lc="sorrow"] Reference,Sentence doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> A century and a half has passed, and yet it still seems intrusive to dwell upon that horrible s doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> Oh, the pathos of it! -- haggard, drawn into fixed lines of unutterable sadness, with a look of doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> As the dead piled up in unimaginable numbers and <coll>sorrow</coll> was added to sorrow, a nat doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> As the dead piled up in unimaginable numbers and sorrow was added to <coll>sorrow</coll> , a na doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> The people have, for nineteen months, poured out, at your call, sons, brothers, husbands & mone doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> Kunhardt and Kunhardt, op. cit. We may be sure, -- therefore, bereaved parents, and all the chi doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> There was nothing special, anymore, about this place. roger bevins iii His continued presence h doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> There was nothing special, anymore, about this place. roger bevins iii His continued presence h doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> There was nothing special, anymore, about this place. roger bevins iii His continued presence h doc#0,Lincoln in the Bardo.docx a detour and a weakness. roger bevins iii His mind was freshly inclined toward sorrow; toward the f doc#0,Lincoln in the Bardo.docx sorrow was not uniquely his, not at all, but, rather, its like had been felt, would yet be felt, by doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> By <coll>sorrow</coll> . </s></pre>	<pre>corpus: user/nataliia_hrytsiv/lincoln_in_the_bardo subcorpus: - size: 11 query: Query:[lc="grief"] Reference,Sentence doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> DESCRIPTION: First edition. New York : Random House, [2017] IDENTIFIERS: LCCN 2016004993 ISBN 978 doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> I never saw a man so bowed down with <coll>grief</coll> . </s> doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> His <coll>grief</coll> unnerved him, and made him a weak, passive child. </s> doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> While they were thus engaged there came one of the heaviest storms of rain & wind that has visited th doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> Epstein, op. cit. From throughout the spacious halls that evening great sounds of <coll>grief</coll> . doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> Have exported this <coll>grief</coll> . </s> doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> He entered the clearing below us, holding a lock: the lock to the door of the white stone home, which doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> The people have, for nineteen months, poured out, at your call, sons, brothers, husbands & money. -- I doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> The tension and <coll>grief</coll> in the chapel were palpable. </s> doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> Our <coll>grief</coll> must be defeated; it must not become our master, and make us ineffective, and doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> The thing would be won. roger bevins iii Our willie would not wish us hobbled in that attempt by a va</pre>
<pre>corpus: user/nataliia_hrytsiv/lincoln_in_the_bardo subcorpus: - size: 10 query: Query:[lc="sadness"] Reference,Sentence doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> He did not sob. hans vollman He was softly sobbing, his <coll>sadness</coll> aggravated by his mounti doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> In this place of great <coll>sadness</coll> . </s> doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> Never in my nearly eighty years of life on earth had I experienced a greater or more bitter contrast doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> Oh, the pathos of it! -- haggard, drawn into fixed lines of unutterable <coll>sadness</coll> , with a doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> He was attempting to formulate a goodbye, in some sort of positive spirit, not wishing to enact that doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> We do not wish to, and, therefore, shall not! stanley "perfesser" lippert The hats the Bachelors sent doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> All of us, white and black, had made him sadder, with our <coll>sadness</coll> . </s> doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> And now, though it sounds strange to say, he was making me sadder with his <coll>sadness</coll> , and doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> And now, though it sounds strange to say, he was making me sadder with his sadness, and I thought, We doc#0,Lincoln in the Bardo.docx <s> And now, though it sounds strange to say, he was making me sadder with his sadness, and I thought, We</pre>	


```

corpus: user/nataliia_hrytsiv/lincoln_german
subcorpus: -
size: 23
query: Query:[lc="leid" | lemma_lc="leid" | ascii="leid"]
Reference,Sentence
doc#0 | , dass es für uns keine Hoffnung gab, und daher nahm ich an einem bestimmten Nachmittag (übergehen wir einige Einzelheiten und das schon fast durch die Tür war, sozusagen) wurde mir klar
doc#0 | von zwei weiteren, deutlich voneinander getrennten Vorkommnissen der Kombination Feuerknall/ Materienlichtblüte unterbrochen: eins en. </s><s> Und viele Kinder von überragender Schönheit hervorzubringen. </s><s> Und Intelligenz. </s><s> Genau wie Everett. </s><s> Edwar doc#0 | ist stets ein Tisch für mich reserviert! </s><s> Ich bin Ordensträger der Adlerlegion!<< Ich kann mich noch an seine Entgeisterung so
doc#0 | ist er in der Freude oder im Nichts. </s><s> (Warum also trauern? </s><s> Für ihn ist das Schlimmste überstanden.) Weil ich ihn so leiteter Windstoß über uns riss viele im Sturm
doc#0 | Dunkelheit befreien, so gut ich kann, nützlich bleiben, nicht wahnsinnig werden. </s><s> An ihn denken, wenn ich es tue, als wäre de gehen und sich so retten. </s>
doc#0 | erstrahle<<. hans vollman Au contraire. roger bevins iii Ein fehlgeleiteter Windstoß über uns riss viele im Sturm gebrochene Äst e ich. </s><s> Aber wir kennen keine Methode, sie auch umzusetzen. roger bevins iii (Über dieses Thema
doc#0 | er durchs Dach hinunter in die Heimstatt aus weißem Stein. hans vollman Der Junge kam durch die Decke und landete neben seinem Vat homas Bewusst war er noch nie in den Mann hineingegangen, nur aus Versehen. hans vollman Und allem Anschein nach widerstrebte es ihm jetzt doc#0 | Kane. </s><s> Schließlich sind wir nicht gerade die >>Könige der Rede!<<, sagte Mr. Füller. </s><s> Sagt ihnen, dass wir daran arb te seines Achtundzwanzigsten Jahres an diesem Ort hier eintraf (
doc#0 | Baby war nicht ganz in ordnung; war ein Hindernis für unsere Liebe; seine verkümmerte Entwicklung behinderte den natürlichen Ausdr au. reverend everly thomas Wir waren, wie wir waren!
doc#0 | <s> Er lag mit geschlossenen Augen da - das braune Haar gescheitelt, so wie wir es kannten -, bleich im Todesschlummer, aber anson n der Prozession zum Friedhof von Oak Hill in Georgetown wurde der Leichenwagen mit dem kleinen Jungen, der nichts als Glück kennengelernt doc#0 | Kunhardt, ebda. </s><s> Irgendwann kam die Sonne heraus und schickte ihr Licht durch die kleinen Fenster, so dass das Innere in ei eißt du jetzt nicht, du wirst es aber hernach erfahren.<< Gurley, ebda. </s><s> Und da saß der Mann, eine Last
doc#0 | , ganz kurz, erkannten wir ihn. hans vollman XCIV Sein Junge war weg; sein Junge war nicht mehr. hans vollman Sein Junge war nirge

```

Після укладання цілісної панорами смисло-твірному мотиву маємо змогу перейти до безпосереднього аналізу окремого (бажаного) прикладу.

Когнітивна перспектива спрямовує до покращеного розуміння (enhanced understanding), спроб пояснення та передання смислу. Застосування до аналізованого тексту звичайних методів перекладу (перетворення/перетягування, пропуск, компенсація, заміна) не буде корисним. На це є кілька причин: а) тематична нитка почуттів у аналізованому романі переплітається; вона закручена навколо панівних макроструктур – особистого горя люди-

ни та загальнонаціонального горя; б) необхідно забезпечити пізнавальну релевантність емоції, а також відтворити стилістику та зв'язність. Інакше перекладений текст втратить задуманий смисл; в) емоція дислокації (grief, sorrow and sadness) як когнітивна одиниця виходить далеко за межі лінгвістичного рівня; вона була сформована власним когнітивним середовищем кожної аналізованої мови (англійської, української, німецької). З огляду на це належить враховувати загальнопізнаваність (conventionality) смислу, щоб не спотворити його початкового потенціалу.

Наведемо приклад:

</s><s> Great sobs choked his utterance. </s><s> He buried his head in his hands, and his tall frame was convulsed with emotion. </s><s> I stood at the foot of the bed, my eyes full of tears, looking at the man in silent, awestricken wonder. </s><s> His grief ummerved him, and made him a weak, passive child. </s><s> I did not dream that his rugged nature could be so moved. </s><s> I shall never forget those solemn moments -- genius and greatness weeping over love's lost idol. </s><s> Keckley, op. cit. XVIII. </s><s> Willie

</s><s> Говорити він не міг, бо його душили ридання. </s><s> Тож лише сховав обличчя у долонях, а тим часом уся його висока постать аж здригалася від надміру емоцій. </s><s> Я стояла у ногах ліжка, і крізь сльози дивилася на нього у безмовному, благоговійному зачудуванні. </s> <s> *Горе позбавило його мужності*, перетворило на слабку, безвольну дитину. </s><s> Я й у думці собі не клала, що *цього твердого, непохитного чоловіка можна так зворушити*. </s><s> Ніколи не забуду тих урочих миттєвостей, коли саме втілення геніальності та величі ридало над утраченим кумиром любові. </s><s> Кеклі,

James Morgan Vor lauter Schluchzen konnte er nicht sprechen. </s><s> Er vergrub den Kopf in den Händen, seine große Gestalt wurde von den Gefühlen durchgeschüttelt. </s><s> Ich stand am Fuß des Bettes, die Augen voller Tränen, und betrachtete den Mann in stiller, ehrfürchtiger Verwunderung. </s><s> *Seine Trauer machte ihn unsicher*, machte ihn zu einem schwachen, untätigen Kind. </s><s> Ich hätte mir nicht träumen lassen, dass *er, von so schroffem Wesen, sich so aufgewühlt zeigen konnte*. </s><s> Diese feierlichen Augenblicke werde ich nie vergessen - Genie und Größe beweinen das verlorene Abbild der

В аналізованому фрагменті ТО актуалізовано смисл протилежних рис людини: сильної і слабкої натури. Вибір формулювання «his grief unnerved him» не є довільним. Воно походить від словосполучення «to have a nerve» – бути дуже рішучим і робити вибір всупереч правилам чи чимось бажанню, що є точною рисою Лінкольна як президента – «rugged nature», як зазначено в тексті. Сислову одиницю «his grief unnerved him», посилену фразою «made him a weak, passive child», інтерпретують як «дуже вольовий дорослий чоловік, зворушений і пригнічений втратою маленького сина».

Покращене розуміння в українській перекладеній версії забезпечено впровадженням перекладацького вибору «горе позбавило його мужності». Така фраза містить пояснювальне тлумачення властивості ТО. Введення образу мужності експлікує смислотвірний потенціал ТО. Що більше, цю характеристику в ТО підсилено протилежним словосполученням «his rugged nature», яке передано в перекладі словосполученням «цього твердого, непохитного чоловіка». Застосунок двох синонімів поряд – *твердий і непохитний* – на позначення одного поняття *rugged* (міцний) документує намір перекладача забезпечити краще розуміння смислової одиниці ТО.

У німецькому перекладі пояснено, що «Trauer (горе)» зробило людину «unsicher (невпевненою)». В іншому випадку німецька версія охоплює той самий ланцюжок смислотвірних одиниць, які забезпечують потенціал ізотопної мережі.

Висновки. Під час дослідження встановлено, що переклад – відтворення смислу в контексті з фокусом на аналізі тексту (дискурсу) та описі багатомовного потенціалу смислу. У річищі перекладу як семіотичного процесу, переклад є відтворенням смислу, а інтерпретація цього смислу добре простежується на теоретико-методологічній основі системної функційної теорії – теорії мови як загальної людської системи, яка є спільною для усіх.

Сислові мережеві зв'язки ТО прирощуються на (художніх) мотивах, тому їх доречно аналізувати на методологічному каркасі теорії мотиву. Обопільність смислових мережевих зв'язків, які накладаються на мотив і тему, дає змогу цілісно підійти до аналізу тексту, в якому реалізовано смислотвірний мотив як один з тематичних акцентів, що зв'яже текст у когерентне ціле. Звідси – підхід до аналізу тексту – цілісний. Типологізація і параметризація смислотвірного мотиву становитиме перспективу наших подальших досліджень.

Література

1. Бехта І. Літературно-художній твір у концепції Р. Інгардена: схематизація та об'єктивізація. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія «Іноземні мови»*. 2012. Вип. 19. С. 24–28.
2. Літературна енциклопедія. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=86>.
3. Словник літературознавчих термінів. URL: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/>
4. Сондерс Дж. Лінкольн у Бардо. Пер. з англ. А. Маслоха. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 464 с.
5. Doležel L. *Heterocosmica: Fiction and Possible Worlds*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1998. 339 p.
6. Doležel L. Narrative Modalities. *Journal of Literary Semantics. An International Review. De Gruyter Mouton*. Vol. 5. No. 1. 1976. P. 5–14.
7. Doležel L. Narrative Semantics and Motif Theory. *Essays in Poetics* 3. 1978. P. 47–56. *Rpt. Studia Poetica* 2. 1980. P. 32–43.
8. Dreyfus H., Dorrance Kelly S., «All Things Shining», 2011, Simon & Schuster.
9. Dundes A. The Morphology of North American Indian Folktales. *FF Communications*. No 195, Helsinki 1964, 135 p.
10. Prince G. *A Dictionary of Narratology*. University of Nebraska Press, 2003.
11. Saunders G. Lincoln im Barde. *Ub. von Frank Heibert, Luchterhand Literaturverlag in der Verlagsgruppe Random House GmbH*, 2018. 448 s.
12. Saunders G. *Lincoln in the Barde*. USA: Random House, 2017. 368 p.
13. Stolze R. *The Translator's Approach – Introduction to Translational Hermeneutics. Theory and Examples from Practice*. Berlin: Frank & Timme, 2011.
14. Stolze R. *Hermeneutische Übersetzungskompetenz. Grundlagen und Didaktik*. Berlin: Frank & Timme, 2015. P.175.
15. Stolze, R.; Stanley, J. W.; Cerrel, L. (eds.). *Translational Hermeneutics. The First Symposium*. Bucharest: ZETA Books, 2015.
16. Tepe P. Cognitive Hermeneutics: The Better Alternative. *Discourse Studies*. 2011. Vol. 13, no. 5. P. 601–608.

References

1. Bekhta I. (2012) Literaturno-khudozhnii tvir u kontseptsii R. Inhardena: skhematyzatsiia ta obiektyvizatsiia [Literary and artistic work in the concept of R. Ingarden: schematization and objectification]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Inozemni movy»*. Vyp. 19. S. 24–28 [in Ukrainian].
2. Literaturna entsyklopediia [Literary encyclopedia]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/dic/show.php?w=86> DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50) DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50) [in Ukrainian].

3. Slovník literaturoznavčeských termínů [Dictionary of literary terms]. URL: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/> [in Ukrainian].
4. Sonders Dzh. (2019) *Lincoln u bardo* [Lincoln in the bardo]. Per. z anhł. A. Masliukha. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. 464 s. [in Ukrainian].
5. Doležel L. (1998) *Heterocosmica: Fiction and Possible Worlds*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press. 339 p. [in English].
6. Doležel L. (1976) Narrative Modalities. *Journal of Literary Semantics. An International Review*. De Gruyter Mouton. Vol. 5. No. 1. P. 5–14 [in English].
7. Doležel L. (1978, 1980) Narrative Semantics and Motif Theory. *Essays in Poetics* 3. P. 47–56. Rpt. *Studia Poetica* 2. P. 32–43 [in English].
8. Dreyfus H., Dorrance Kelly S. (2011) «All Things Shining», Simon & Schuster [in English].
9. Dundes A. (1964) *The Morphology of North American Indian Folktales*. FF Communications. No 195. Helsinki. 135 p. [in English].
10. Prince G. (2003) *A Dictionary of Narratology*. University of Nebraska Press.
11. Saunders G. (2018) *Lincoln im Bardo*. Ub. von Frank Heibert, Luchterhand Literaturverlag in der Verlagsgruppe Random House GmbH. 448 p. [in English].
12. Saunders G. (2017) *Lincoln in the Bardo*. USA: Random House. 368 p. [in English].
13. Stolze R. (2011) *The Translator's Approach – Introduction to Translational Hermeneutics. Theory and Examples from Practice*. Berlin: Frank & Timme [in English].
14. Stolze R. (2015) *Hermeneutische Übersetzungskompetenz. Grundlagen und Didaktik*. Berlin: Frank & Timme. P.175 [in English].
15. Stolze R.; Stanley J.W.; Cercel L. (eds.) (2015) *Translational Hermeneutics. The First Symposium*. Bucharest: ZETA Books [in English].
16. Tepe P. (2011) Cognitive Hermeneutics: The Better Alternative. *Discourse Studies*. Vol. 13. No 5. P. 601–608 [in English].

MEANING-MAKING MOTIF OF ARTISTIC PROSE TEXT FROM THE VIEWPOINT OF TRANSLATION

Abstract. Motif theory opened up new opportunities for text analysis from the point of view of meaning creation and did not remain unnoticed by foreign scholars. However, in the Ukrainian scientific tradition, the productive characteristics of this method have not been sufficiently studied. The proposed article is an attempt to fill this niche.

The study is devoted to the review, analysis and summary of theoretical information about the meaning-making motif of the artistic prose text from the perspective of translation. We are considering a structured, methodological basis for understanding and interpreting the meaning in the original text and the translated text, which is partially illustrated by the example of G. Saunders' novel "Lincoln in the Bardo" and its Ukrainian and German translations.

The role of M. Halliday's systemic functional linguistics is summarized, the contours of the mutual methodical overlap of the meaning of the text to the (leit) motif are clarified, first of all in the aspect of cognition and interpretation of the text from the point of view of meaning-making patterns.

Special attention is paid to the concept of translation as the reproduction of meaning in the context. The interpretation of this meaning consists in enhancing the understanding of the meaning of the original text.

The main vectors of cognition (perception, creation) of meaning and communication through this meaning are highlighted. The web of potential meaning of the original text is superimposed on the meaning-making motif of this text and makes it possible to understand the text as a unit of meaning thanks to the theory of motif, which emphasizes the understanding of the structure and meanings of stories through the comprehension of possible worlds of fictional literature.

Textual analysis is developed from structural organization to a method that shows how language articulates meaning and how the translator of a literary text improves the understanding of this meaning for the target reader.

It is concluded that translation is not (only) the prerogative of the language, but, rather, the issue of modeling the meaning-making motif by means of the target language through the available potential of the targeted meaning.

Keywords: text, meaning, motif, discourse, theme, translation studies, cognitive approach, fictional semantics.

© Гриців Н., 2023 р.; © Левченко О., 2023 р.

Наталія Гриців – кандидат філологічних наук, доцент, докторант кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка», Львів, Україна; nataliia.m.hrytsiv@lpnu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-6660-7161>

Natalia Hrytsiv – Candidate of Philology, Associate Professor, Doctoral Researcher at the Department of Applied Linguistics, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine; nataliia.m.hrytsiv@lpnu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-6660-7161>

Олена Левченко – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка», Львів, Україна; olena.p.levchenko@lpnu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7395-3772>

Olena Levchenko – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Applied Linguistics, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine; olena.p.levchenko@lpnu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7395-3772>